

ПРО УЧАСТЬ О. АНТЕПОВИЧА У ЛЕКСИКОГРАФІЧНІЙ ПРОГРАМІ КИЇВСЬКОЇ СТАРОЇ ГРОМАДИ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Соціальні комунікації. – 2013. – Випуск 2 (30)

Галас Б. Про участь О. Антеповича у лексикографічній програмі Київської Старої Громади; 17 с.; кількість бібліографічних джерел — 26; мова українська.

Анотація. За архівними документами з'ясовується, що Олексій Антепович у 1900 р. брав участь у доопрацюванні словникових матеріалів (на М), які в 1902 р. редакція журналу “Киевская старина” передала Б. Грінченкові для кінцевої обробки.

Ключові слова: лексиконологія, рукописна лексикографія, історія української лексикографії, Київська Стара Громада, Б. Грінченко, О. Антепович.

Важливим завданням лексиконології (словникознавства) є встановлення якомога повнішої картини, як створювалися словники, зокрема ті, що відіграли особливо важливу роль в історії науки і культури, епохальні для того чи іншого народу. “Словарь української мови” за ред. Б. Грінченка, безсумнівно, є видатним нашим лінгвістичним і загальнокультурним досягненням, й обставини появи його викликають усе більший інтерес, адже з розвитком сучасного суспільства зростають можливості глибшого й ширшого вивчення малодоступних, архівних джерел. Навколо словника за ред. Б. Грінченка ще багато цікавих невисвітлених питань, незважаючи на те, що деякі важливі подробиці, як нагромаджувався первісний фонд цього словника, як цей фонд збільшувався й опрацьовувався з перспективою можливої публікації, описали Б. Грінченко [3], А. Ніковський [9], С. Єфремов [5], М. Пилинський [13] та ін.

Відомо, що Київська Громада розгорнула лексикографічну діяльність після того, як зібраний з ініціативи П. Куліша в редакції журналу “Основа” словниковий матеріал (переданий на нетривалий час спочатку до Харкова і доповнений тут) опинився врешті-решт 1864 року в Києві у розпорядженні зацікавлених літераторів і вчених, які мали намір укласти ґрунтовний словник української мови. Із надісланого матеріалу велику частину довелося відкинути (це не торкнулося прекрасних, за словами Б. Грінченка, матеріалів П. Куліша) і зайнятися збором нового матеріалу. Від цього часу й почалася робота над словником у Києві, яка то затихала, то знову відновлювалася, інколи зовсім за новим планом [3: с. XXI]. Ця робота полягала головним чином у тому, що з етнографічних збірників і творів авторів виписувалися на картки слова з прикладами до них, а потім додавався переклад. Загальне керівництво здійснював П. Житецький. До нагромадження у такий спосіб матеріалів додалися слова, записані безпосередньо з уст народу й одержані від сільських мешканців: учителів, священників, поміщиків та ін.; потім цей матеріал упорядковувався за алфавітом. Б. Грінченко назвав 18 осіб, які в різний час доставляли записані від народу слова, й відзначив як особливо вартісні матеріали Г. А. Залюбовського, М. Ф. Лободовського та А. К. Павлова.

У кінці 70-х років визрів план перебрати весь матеріал і підготувати словник у більш скромному вигляді, ніж первісно планувалося. Про цей проект говорили як про “український Рейф”¹. Проте реалізація проекту пішла не за методом підготовки наукового словника, а переважно так: із великого матеріалу на словникових картках вибиралися на зборах “словарників” ті слова, які визнавалися за достовірні, тут же встановлювався їх переклад та іноді давався приклад, переважно взятий із пам'яті або придуманий на ходу. Усе це одразу ж писалося на картки й передавалося кільком особам для складання чорнової редакції. Цю чорнову редакцію вели Ір. Ол. Житецький, О. І. Лоначевський, В. П. Науменко та О. О. Русов. У такому вигляді пропрацьовано було весь словник і завершено в кінці 80-х років. Б. Грінченко назвав імена 23 осіб, які, крім названих чотирьох, у різний час брали участь у роботі над словником. Серед них О. Д. Антепович, І. С. Левицький, М. В. Лисенко, М. П. Старицький та ін. [3: с. XXII]. Виокремлюємо з наведеного переліку цих осіб, оскільки саме їх стосуються пропоновані в цій статті додаткові архівні відомості, одержані в результаті вивчення змісту чернетки “Словаря української мови” за ред. Б. Грінченка (ЧКС). Основу її складають зошити, заповнені словниковими матеріалами, відредагованими з дотриманням “єрижного” правопису. Це започаткована під керівництвом В. П. Науменка, а потім продовжена й завершена Є. К. Тимченком спроба систематизувати весь нагромаджений київськими громадивцями українсько-російський словниковий ресурс, щоб приступити до видання його. У цих зошитах Б. Грінченко, згідно з угодою, робив свої редакторські виправлення і доповнення.

У 1900 році зошити чернетки словника “Киевской старины” з матеріалами на **М** переглядав (очевидно, за чимсь дорученням чи проханням) Олексій Данилович Антепович², що підтверджується зробленими ним тут доповненнями і коментарями, скріпленими в кількох місцях власноручним розбірливим підписом. Неабиякий інтерес становить його невеличка замітка, адресована, як можна здогадуватись, передусім Є. Тимченкові та В. Науменкові:

Замітка къ буквѣ М

1.) Въ первомъ словѣ **Ма**, по моему мнѣнію, ошибочно обозначено, будто **Ма** имѣеть значеніе

нема. Приміръ: *Жадного ма*. Слово *жадный* само по себѣ заключаєть отрицаніє, соотвѣтствуетъ нѣмецкому *kein*. Слѣдовательно **Ма** не имѣєть значенія нема. Это слово нужно выбросить совсѣмъ.

Жадный = ни одинъ.

2.) Слова **мелюсъ**, **маханъ** не должны вызыватъ сомнѣнія³. Я списывался по поводу этихъ словъ съ Як[овомъ] Новицкимъ⁴, который и разъяснилъ значеніє ихъ. Кромѣ того, я спрашивалъ въ Коратинѣ татаръ о значеніи слова **маханъ**, и татаре сказали мнѣ, что **маханъ** значитъ лошадиное мясо собственно. Правда, въ сочиненіи Эварницкаго “Запорожьє въ остаткахъ старины и преданіяхъ народа” (ч. II, стр. 246, 1^я строчка снизу) говоритъ [!], что **маханъ** значитъ баранье мясо, но я не внесъ этого значенія въ словарь, ибо татаре объяснили мнѣ, что слово **маханъ** въ такомъ значеніи не употребляется. Слово **маханъ** въ значеніи мясо употребляется, какъ я на дняхъ узналъ отъ Николаевскаго стараго солдата, — и въ Волынской губерніи. Примѣчаніє къ словамъ этимъ я сдѣлалъ въ черновой тетради.

3.) Я внесъ въ словарь не менѣе 300—400 примѣровъ и около 200 словъ⁵.

4.) Я осмѣливаюсь думать, что чтеніє словаря должно быть сдѣлано въ комиссіи изъ 4 человекъ: И. С. Левицкаго⁶, О. И. Левицкаго⁷, Старицкаго⁸, Лысенки⁹ и др.

5.) Въ словарѣ имена сущ[ествительныя], оканчивающіяся на [...] ¹⁰, имѣють въ <...> ¹¹ родит[ельномъ] п[адеже] **ы**. Мнѣ кажется, это неправильно. Слѣдуетъ исправить.

6.) Значеніє слова **мавськ[ы]й великдень** обозначено четвергъ пятидесятницы. Мнѣ кажется, что это тоже неправильно. По крайней мѣрѣ въ Волын[ской] губерніи я слышалъ отъ крестьянъ слѣдующее: *на святу неділю не можна ничего робыть, бо тры дни наша паска, въ середу паньска, а въ четверь мавська*. И по этому вопросу нужна справка и исправленіє.

7.) Считка сдѣлана.

8 / VIII 1900 г.

Ал. Антеповичъ.

Ця замітка пов'язана з багатьма доповненнями, коментарями, зробленими таким самим чорнилом і тією ж рукою на берегах зошитів зі словниковими статтями на **М**, а також на додаткових підклеваних аркушіках (картках). Цікаво простежити, чи врахував Б. Грінченко доповнення й поради О. Антеповича при складанні чистового варіанта словника. У цьому зв'язку передусім слід зауважити, що жодного покликання на О. Антеповича Б. Грінченко не зробив, хоч помітна частина дописаних у рукопису О. Антеповичем матеріалів є і в друкованому словнику. Про врахування редактором дописаних О. Антеповичем матеріалів (повною мірою, з правописними корекціями, або частково) можна судити із зіставлень ЧКС та Грн. Нижче наводимо такі зіставлення, доповнюючи їх у ряді випадків коментарями й порівнянням із даними інших словників, які дозволяють об'єктивніше оцінити, наскільки об-

грунтованими, доречними є доповнення О. Д. Антеповича:

[До статті **Ма:**] 3) *Катъ ма доли на наше щастя!* (Ж. Н. Пр.) (ЧКС [Антепович], арк. 1907). Пор.: **Ма** 1) Сокращ. изъ сущ. **маѣти** въ бранчивыхъ выраженіяхъ: *Ой бабо моя! лихо твоѣй ма! Темні луги, темні луги, ярая билина, не зводь з ума, кротъ твою ма, бо я не дитина*. Чуб. 2) 3-е лиц. наст. вр. отъ гл. **мати** = **мас**. **Чорт-ма, кат-ма!** Нѣтъ. *Кат його ма!* Греб. 368. *Кат-ма доли на наше щастя!* **Жадного ма**. Ни одного нѣтъ. Житом. у. 3) Дѣтск. Нѣтъ. О. 1861. VIII. 8. 4) Сокращ. изъ мѣст. **моѣ**, **моѣ**. *Здоров, синашу, ма дитятко!* Котл. Ен. III. 69. (Грн II 395)

Магометанинь Магометъ (ЧКС [Антепович], арк. 1907). Пор.: **Магометанин**, -на, м. Магометанинь. К. ПС. 61 (Грн II 396); **магометанин** (Жел. 421; СУМ IV 592).

[До статті **Маѣтокъ:**] *Та нехай мій батько добре дбає, Гуртивь, великихъ маєткивъ нехай не збуває*. (Дума) (ЧКС [Антепович], арк. 1907 зв.). Пор.: **Маѣток**, -тку, м. Имущество; состояніє, имѣніє. *Та нехай мій батько добре дбає, гуртів, великихъ маєтківъ нехай не збуває*. Дума (Грн II 396). Упорядницькому стилеві Б. Грінченка не властивим було наведення ілюстративного матеріалу без докладної паспортизації. У цьому ж випадку, як і в деяких інших, зроблено виняток (через дефіцит часу на перевірку) з огляду на те, що редактор покладався на авторитет того, хто подав ілюстрацію як доповнення.

Мажара -ы, с. ж. большой возъ (ЧКС [Антепович], арк. 1908). Пор.: **Мажара**, -ри, ж. Большой возъ. (Грн II 396); *мажара* ‘grosser Wirtschaftswagen’ Лвч. (Жел. 422).

[До статті **Мазальныця:**] + *маленьки хаткы-мазанкы зъ невеличкыми викнами* (Лев[ицький]) (ЧКС [Антепович], арк. 1908). Пор.: **Мазальныця**, -ці, ж. = **мазільныця**; **Мазільныця**, -ці, ж. Мазальныця; **Мазанка**, -ки, ж. 1) Мазаніє. Сим. 130. 2) Изба съ обмазанными глиной простѣнками изъ плетня. Чуб. VII. 381. *Під горами стояли маленькі хатки-мазанки з невеличкими вікнами*. Левиц. I. 3) Кусокъ хлѣба, намазанный масломъ, бутербродъ. 4) Бѣлье гуцульскихъ пастуховъ, вываренное въ маслѣ и жирѣ (за невозможностью мыть его въ горахъ). Шух. I. 190 (Грн II 396). Як видно, Б. Грінченко за підказкою О. Антеповича відшукав ілюстрацію у першоджерелі й подав її на належному місці (у статті **мазанка**, а не **мазальныця**) з паспортизацією до сторінки.

Мазурокъ -ка, с. м. Сладкое печеніє, которое приготавлиється исключительно на свѣтлый праздникъ (ЧКС [Антепович], окр. арк. 1909). Пор.: **Мазурок**, -рка, м. 1) Сладкое печеніє, приготавлиемое преимущественно к пасхѣ. 2) = **Мазур** 3. Вх. Пч. II. 11 (Грн II 397); *мазурок*, -рка, *мазур* 2) ‘Art Kuchen’ (Жел. 422).

Майданныкъ, [май]данщыкъ, -а, с. м. Дегтярникъ, смолосваръ, смолокуръ (ЧКС [Антепович], арк. 1909 зв.). Пор.: **Майданник**, **майданчик**, -ка, м. Служащій на заводѣ для гонки смолы. *Майданчики-окаянчики, да гірка ваша доля: не вмієте*

хліба-соли їсти да із чорного поля. Мет. 466. Дід служив на майдані майданчиком. Рудч. Ск. II. 13 (Грн II 398).

Майний, а, е. облиственний, багато покритий листьями (ЧКС [Антепович], арк. 1910). Пор.: **Майний**, -а, -е. Облиственний, багато покритий листьями (Грн II 398); *майний* 'reichbelaubt' (Жел. 423).

Малезний (ЧКС [Антепович], арк. 1912 зв.). Пор.: **Малезний**, -а, -е. Маленький, пустячний, ничтожный. Желех. (Грн II 400).

Малыняк, у, с. м. Наливка, настоянная на малинѣ (ЧКС [Антепович], арк. 1914 а). Пор.: **Малиняк**, -ку, м. = **Малинка** (Грн II 401); *малиняк* 'Himbeerenwein' (Жел. 424).

Мандривець, вця, с. м. Странник, путешественник (ЧКС [Антепович], арк. 1916 зв.). Пор.: **Мандривець**, -вця, м. Странник; путешественник (Грн II 404); *мандривець*, -вця Ст. *мандривник* 'Wanderer, Resender, Turist; Nomade' (Жел. 426).

Марѣна, -ы, с. ж. (ум. [марѣ]ночка). 1) Чучело, которое дѣлають въ праздникъ Ивана Купала; 2) раст[еніе] (ЧКС [Антепович], арк. 1918 а). Пор.: **Марѣна**, -ни, ж. 1) Чучело, которое дѣлають въ праздникъ Ивана Купала. Чуб. III. 193. 2) Раст. *Rubia tinctorum*. ЗЮЗО. I. 134. Ум. **Марѣнка**. **Марѣнка пахуча**. Раст. *Asperula odorata*. ЗЮЗО. I. 113 (Грн II 406); пор. іще: *марѣна* 'der Baum (Purpe &) am Feste des Kupalо', *купальна марѣна* Ч. III. 194 (Жел. 427)¹².

Маржына *Титка ... завела його* (пастушка) *до багача, чы не взявъ бы до маржыны*. (Фд.) (ЧКС [Антепович], арк. 1918 а зв.). Пор.: **Маржына**, -ни, ж. Скотина. Вх. Зн. 35. *Титка... завела його* (пастушка) *до багача, чы не взявъ бы до маржыны*. Федьк. Ум. **Маржынка** (Грн II 406). Ілюстрацію з творів Ю. Федьковича збережено, хоч О. Антепович докладної паспортизації не подав. Пор. іще: *маржына*, (d. [марж]ынка) 'Rindvieh' (Жел. 427).

Марнотравый (ЧКС [Антепович], арк. 1919). Пор.: **Марнотравый**, -а, -е. Расточительный (Грн II 407); *марнотравый* 'verschwendisch' (Жел. 428).

Марцивки, окъ, с. ж. Цыплята, вылупившіся въ мартѣ (ЧКС [Антепович], арк. 1920). Пор.: **Марцивки**, -вок, ж. Цыплята, вылупившіся въ мартѣ (Грн II 407); *марцивки* 'Hühner die im März ausgekrochen sind' (Жел. 428).

Марцізкы, -зокъ, с. раст. *Aster chinensis* L. цвіте голубенько по городу (ЧКС [Антепович], арк. 1920). Пор.: **Марцізкы**, -зок, ж. Раст. *Aster chinensis* L. ЗЮЗО. I. 171 (Грн II 407).

Марчук, а, с. м. Щенокъ, родившийся въ мартѣ (ЧКС [Антепович], арк. 1920 зв.). Пор.: **Марчук**, -ка, м. Щенокъ, родившийся въ мартѣ (Грн II 407).

Марына, -ны, с. ж. раст. *Purethrum corymbosum* (ЧКС [Антепович], арк. 1920 зв.); **Марына**, -ны, с. ж. раст. *Anthiems nobilis* (ЧКС [Антепович], арк. 1920 зв.). Пор.: **Марына**, -ни, ж. 1) Раст.: а) *Purethrum corymbosum*. ЗЮЗО. I. 133. б) *Anthiems*

nobilis. ЗЮЗО. I. 111. 2) Рыба *Barbus fluviatilis*. Браун. 25. Шух. I. 24 (Грн II 406).

Марянка, -кы, с. ж. раст. *пахуча*. Смолка пахучая, *Asperula odorata* (ЧКС [Антепович], арк. 1921 а). Пор.: **Марянка**, -кы, ж. — *пахуча*. Раст. Смолка пахучая, *Asperula odorata*. См. **марѣна** (Грн II 407); *марянка пахуча* 'Waldmeister', 'Asperula odorata' (Жел. 428).

Масляр, -ра, с. м. Продавецъ масла (ЧКС [Антепович], арк. 1922). Пор.: **Масляр**, -ра, м. Продавецъ масла (Грн II 408); *масляр* 'Buttrreändler' (Жел. 429).

Маслярка, -кы, с. ж. Продавщица масла. (ЧКС [Антепович], арк. 1922). Пор.: **Маслярка**, -кы, ж. Продавщица масла (Грн II 408); [*маслярка* 'Buttrreändlerin'] (Жел. 429).

Махань, -у, с. м. Лошадиное мясо, мясо вообще (Херсон., Таврич. и Екатериносл. г.). Слово, заимствованное изъ татарскаго языка. *Наварылы кулишу зъ маханомъ и давай йисты* (М[алорусскія] Н[ародныя] Пред[анія] и Вѣр[ованія]). Значеніе этого слова сообщено Я. П. Новицкимъ, бывшимъ членомъ Ю[го-]З[ападнаго] О[тдѣла] И[мператорскаго] Р[оссійскаго] Г[еографическаго] О[бщества], въ произведеніяхъ котораго оно употребляется. Ал. Антепов[ичъ] (ЧКС [Антепович], арк. 11894 а + зв.). Пор.: **Махань**, -ну, м. Баранье мясо, мясо вообще. «Добийте вола того, котрий мучиться, поділіться та зваримо кулишу». Вони так і зробили: добили вола, поділили його, наварили кулишу з маханом і давай їсти. Драг. 238. *Уже і н'є, і їсть чабан, чого не пив, не їв ізроду: сік з винограду ма за воду, щербу, оладдя і махан*. Мкр. Г. 22 (Грн II 412). Пояснення О. Антеповича, що ґрунтуються на проведених консультаціях, привертаять увагу ще й на фоні того, що у словнику Є. Желехівського це слово подане з паспортизацією джерел без семантичної розробки і зі знаком питання (Жел. 430).

Межыгірець, -рця (ЧКС [Антепович], арк. 1899 а). Пор.: **Межыгірець**, -рця, м. Живущий между горами (Грн II 415). Б. Грінченко виправив наголос. СУМ такого слова не фіксує. Пор.: іще: *межыгірець*, -рця 'zwischen Bergen wohnend, liegend' (Жел. 433).

Межыгірський, а, е (ЧКС [Антепович], арк. 1899 а). Пор.: **Межыгірський**, -а, -е. Находящийся между горами (Грн II 415); *межыгірський* 'zwischen Bergen wohnend, liegend' (Жел. 433).

Межымиръ, а. Землемѣръ (ЧКС [Антепович], арк. 1899 а). Пор.: **Межымиръ**, -ра, м. Землемѣръ. Желех. (Грн II 415).

Межынародный (ЧКС [Антепович], арк. 1899 а). Пор.: **Межынародный**, -а, -е. и -ний, -я, -є. Международный. Желех. (Грн II 415).

Межыриччя (ЧКС [Антепович], арк. 1899 а). Пор.: **Межыриччя**, -чя, с. Водораздѣль, междурѣчье (Грн II 415); *межыриччя* 'Gegend zwischen zwei Flüssen' (Жел. 433).

Мелькомъ нар. Мелькомъ. *И въ голову йому не клалось, Щоб съ нымъ так бачытьсь мелькомъ*. (Котл.) (ЧКС [Антепович], арк. 1900 б). Пор.: **Мелькомъ** нар. Мелькомъ. *І в голову йому не*

клатось, щоб з ним так бачитись мельчком. Котл. Ен. (Грн II 416). Б. Грінченко взяв на віру дописану О. Антеповичем статтю з неповною паспортизацією (без вказівки сторінок видання) ілюстрації. У словнику Є. Желехівського фіксуються слова *мельком* і *мелькомá* (Жел. 433).

Мелюсь, -са, с. м. Р'чное и луговое урочище, прилегающее к р. Миусу, протекающей в местности, близкой к Савурь-могилям. Это словоупотреблено п'вцомь вм'сто краткого *миусь*. *И вовкы-сироманьци набигалы, Кости по байракхь, по мелюсахь розношалы*. Ист[орическая] п'сня Малор[усского] нар[ода]. Значение этого слова сообщено Яковомь Павл[овичемь] Новицкимь б[ывшимь] членомь Ю[го-]З[ападного] О[тд'ла] И[мператорского] Р[оссийского] Г[еографического] О[бщества] всегда живущемь вь Екатеринос[лавской] губ[ернии]. Ал. Антеповичь (ЧКС [Антепович], арк. 1903). Пор.: **Мелюс, -са**, м. Искажение собственного имени: Миусь — р'чка и прилегающее к ней урочище. Вь дум'х: *И до байраків, до мелюсів добігали, і тернові віття, верхи стинали... Далі з байраків, із мелюсів вибігали*. АД. I. 108. Вь другихь вариантахь: **Миус** или **Миус**. *Стали вони до Миуса, до байрака добігати* и т. д. Потемня. III. 122 (Грн II 416). Пор.: *Мелюс*, АД. I. 108 verdorb. st. *Миус*, *Миус* Пот[емня]. III. 122 (Жел. 434).

Мерз'гты, мержу, мерзышь, гл. Срамить, безчестить, поносить, позорить. см. дал'е (ЧКС [Антепович], арк. 1903). Пор.: **Мерз'гты, -зить**, гл. безл. Возбуждать отвращение, омерзение. (Грн II 418); *мерз'гты* 1) 'beschimpfen', 2) 'etw. veruehsacht jmdm Ekel, jmd verabscheuet etwas', 3) *мерз'гты* *си* чим 'etw. verabschonen, Ekel vor etw. haben' (Жел. I 434).

Молодняк, а, с. м. Молодой л'сь (ЧКС [Антепович], арк. 1859). Пор.: **Молодняк, -ку**, м. = **Молодник**. **Молодник, -ку**, м. 1) Молодой садь, л'сь. *Вирубай старий садок та насади молоднику, то й матимеш користь*. 2) Молодой скот'х, птиць (Грн II 442); *молодник, молодняк, молодник* (Жел. 451).

Молодя, -ты, с. с. молодежь; во множ. числ'х (ЧКС [Антепович], арк. 1860). Пор.: **Молод'я, -д'яти**, с. Юноша или д'вущка. Употребляется преимущественно во мн. ч. **молод'ята**. 1) Молодые люди. 2) Жених'х и нев'ста, молодые; новобрачные, вообще молодое супружество. *Вік вам довгий і розум добрий, красні молод'ята*. МВ. *Ой ви молод'ята, молод'ята! не довго житимете вкуці!..* МВ. (О. 1862. III. 75) (Грн II 442); *молод'ята* (Жел. 451).

Молод'бло, -ла, с. ср. Раст. *Sedum telephium* (ЧКС [Антепович], арк. 1859 зв.). Пор.: **Молод'бло, -ла**, Раст. *Sedum telephium*. ЗЮЗО. I. 137 (Грн II 441); *молод'бло* 'Sedum telephium', 'Sempervivum tectorum' (Жел. 451).

Молыт'овь с. ж. р. = **молытва**. Молитва. *Ой могла бь мене отцева панимаматчына молытовь на Чорному мори рятоваты; Уже бь я знавь, якь свою матирь шануваты-поважаты* (Ист[орическія] п'сни Малор[усского] нар[ода]). Слово "молытовь" аналогично словам **церковь** и **церква**, **прыгорщ** (Кіев[ская] г[убернія]) и **прыгорща** (Полт[авская] г[убернія]); **нехворощь**

и **нехвороща**, — **короговь** (хрещата *короговь* (Кул[іш?]) и **корогва**. Ал. Антепов[ичь] (ЧКС [Антепович], арк. 1862 б + зв.). Пор.: **Молыт'овь, -тви, ж.** = **Молытва**. *Ой могла б мене отцева-паниматчына молытов на Чорному мори рятувати, уже б я знав, як свою матир шанувати-поважати*. АД (Грн II 440). Б. Грінченко не вказав сторінки цитованого видання, цілком довірившись непаспортизованій ілюстрації, поданій О. Антеповичем.

Мытрополить, а. Митрополить. *Може буде йихать котрый архіерей або мытрополить?* (ЧКС [Антепович], арк. 1856). Пор.: **Митропол'т, -та**, м. Митрополить. *Може буде йхать котрий архіерей або митрополит?* Левиц. I. (Грн II 429); *митропол'т* 'Metropolit' (Жел. 440).

А ось які доповнення О. Антеповича Б. Грінченко не врахував (подаємо їх у міру можливості й доцільності у зіставленні з іншими словниковими джерелами):

Мабутьный, а, е. прил. В'роятный (ЧКС [Антепович], арк. 1907). Пор.: рос. *в'роятный* — укр. *подобный, ймовірний, правдоподібний; мабу́тний* С. Ж. (Гимченко РМС I 71).

[До статті **Мавка**] *Туть вешталься великаны, Мавкы, видьмы, упыри*. Котл. (ЧКС [Антепович], окр. арк. 1907). Пор.: **Мавка, -ки, ж.** Дитя женского пола, умершее некрещеннымь и превратившееся вь русалку. Чуб. III. 186. *Мавко, мавко! на тобі полинь та мене покинь*. О. 1862. IX. 31. См. **навка**. (Грн II 395).

Мавокь, малокь, с. м. Дитя мавкы (ЧКС [Антепович], арк. 1907).

Мазары -ь, с. раст. *Veronica sativa* L. (ЧКС [Антепович], арк. 1908).

[До статті **Май** на окремому підклеєному аркушику:] 2) *Короваю ж мій, маю, Я ж тебе убираю Да вь розевьихь квиткы Щоб любылыся диткы* (Метл[инський]) (ЧКС [Антепович], арк. 1910 а). Ілюстрацію Б. Грінченко не врахував (можливо, відчував труднощі із семантичною розробкою образу: *короваю — маю*); пор.: 1. **Май, маю**, м. 1) Зелень. *Славне Підгір'є шо ся маєм крыло, в шовкові трави спати ся клонило*. Федьк. Поез. I. 17. 2) = **Клечання**. *Колись на сі, свята в мене було весело-весело та зелено-зелено! І за образами май, і по гвездочках май!* Св. Л. 271, 272. *А тут йде віз повен маю — так на Поділлю зуть клечання*. Св. Л. 272. 3) Раст. *Leontodon taraxacum*. Вх. Пч. I. 11. 4) *Название пятаго м'сяца, май. Як випадуть в маі три доці добрих, то дадут хліба на три годи*. Ном. № 449 (Грн II 397).

Маковка -ы, с. ж. см. **маківка**. вершина. *Сыдыть пивень на маківци (копа ржи) Та маковку п'е*. Метл[инський]. *И станешь (Мойсей) передь мною на маковци горы*. (Кул[іш ?]) (ЧКС [Антепович], окр. арк. 1911 б). Цитата з невстановленого тексту перекладу "Святого Письма" (Друга книга Мойсея, глава 34, зап. 2). Б. Грінченко не виділяє семемі "вершина": **Маківка, -ки, ж.** 1) Маковка, головка мака. 2) Цв'токь мака. [...] 3) **М. водяна́** = **мак водяний**. Маркев. 166. 4) **Маківкі**. Родь вышитаго узора на сорочк'х. КС. 1893. V. 278. 5) Хороводная игра (См. **Мак 8**), а также красивая

дівочка, которую въ этой игрѣ, подъ конецъ пѣсни, подбрасываютъ вверхъ, представляя тѣмъ отряхи- ваніе мака. Грин. III. 108. Ум. **Ма́ківочка**. *Її ж дочка, як маківочка*. Рудч. Ск. II. 49 (Грн II 399). Пор.: **ма́ківка** 3. *розм.* ‘те саме, що **вершина**’ (СУМ IV 602).

Маковійня *с. м. ж.* 2) Поле, засѣянное макомъ. *Та на гори маковійня. Нема на нѣмъ маку*. (Купч[анко]¹³) (ЧКС [Антепович], арк. 1912). Пор.: **Маковійня**, **-ня**, *с. соб.* Стебли мака. КС. 1893. VII. 80. (Грн II 399); **маковійня**, **я**, *с.*, *збірн.* ‘бадилля маку’ — без ілюстрації (СУМ IV 603).

Маленя, **няты**, ум. **маленятко**, *с. ср.* малыя дѣтки (ЧКС [Антепович], окр. арк. 1913 а). Пор.: **Маля́**, **-ля́ти**, *с.* Малютка, малышъ. *Нашому маля́ти лиш слинку ковтати*. Ном. № 1038. Ум. **Малятко** (Грн II 402); **маленя́**, **маленя́тко** (СУМ IV 605).

Малынівка, **кы**, *с. ж.* реполовъ, красношейка, *Sylvia rubucula* (ЧКС [Антепович], арк. 1914 а). Пор.: **Малині́вка**, **-ки**, *ж.* Наливка малиновая (Грн II 401); **малі́нівка** (*Erithacus*) ‘невеличка перелітна співуча пташка родини дроздових; вільшанка’ (СУМ IV 607).

Ма́[м]чыты, **чу**, **чышь**, *гл.* Стать кормилицей (ЧКС [Антепович], арк. 1915 зв.).

Ма́мошникъ, **-ка**, *с. ж.* раст. *Nepeta nuda* L. (ЧКС [Антепович], арк. 1915 зв.).

Ма́нна, **-и**, *с. ж.* раст. = манная трава *Glyceria fluitans* (ЧКС [Антепович], арк. 1917 зв.).

Манлывы́й, **а**, **е**. Соблазнительный, обманчивый (ЧКС [Антепович], арк. 1917 зв.).

Манюні́й, **манюсінський**, **а**, **е** уменш. отъ **малый** (ЧКС [Антепович], арк. 1918).

Маревный, **а**, **е**. Мечтательный, сумасбродный, фантастическій (ЧКС [Антепович], арк. 1918 а). Пор.: рос. *мечтательный* — укр. *мрійний*, *маривний*, *хьмёрный*; || *зарозумілий* (Тимченко РМС I 202)

[Ілюстрація до статті **Ма́рыще**:] *Все ведмеді та привиддя! Всякъ ведмедь, на заднихъ лапахъ Выступаючи, провадывъ Марыще въ смертельный шати*. Кул[іш] (ЧКС [Антепович], арк. 1921 б). Пор.: **Ма́рыще**, **-ща**, *с.* = **мара** (Грн II 406); **Ма́ра**, **-ри**, *ж.* 1) Призракъ, привидѣніе. *Вони ж, бачивши його, що ходить по морю, думали, що се мара*. Єв. Мр. VI. 49. *Василина з'явилась і зчезла, як мара*. Левиц. I. *Що ж се таке? Се не мара, моя се мати і сестра*. Шевч. 340. 2) Злой духъ, разновидность чорта, обморочивающий людей, затемняющий имъ рассудокъ, чтобы завести ихъ въ опасное мѣсто. Чуб. I. 196. *Туди мене мара несе, де грають музики*. Гол. IV. 460. *Убрався в сажу, як мара. а мара його знае, де він ся подів! А чортъ его знаетъ, куда онъ дѣвался!* Камен. у. 3) Сонъ, сновидѣніе, греза. *Сон — мара, Бог — віра*. Ном. № 11345. Чаше во мн. ч.: **Мари**. *Ой місяцю-місяченьку! не світи нікому, тільки мойму миленькому, як іде додому. Світи йому вдень і вночі і розганяй мари*. ЗОЮР. II. 240. У Левицкаго употребл. въ значеніи: мечты. *Не зрела вона в роскоші. Мари об таких хатах роскошних здались їй пустими* (Грн II 405).

Масловáтый, **а**, **е**, отдающий масломъ (ЧКС

[Антепович], арк. 1921 в.). У Грн немає. Пор.: *масловáтый* ‘butterartig’ (Жел. 429).

Масловéць, **-вця́**, *с. м.* Масличная <масляная> пальма, *Elais guineensis* (ЧКС [Антепович], арк. 1921 в.). У Грн немає. Пор.: *масловéць*, **-вця́**, *м.* ‘Oelpalme’ (Жел. 429).

Машыні́сть (ЧКС [Антепович], арк. 1896 зв.). У Грн немає. Пор.: *машыні́ст*, *машыні́ник* ‘Maschinist, Maschinenführer’ (Жел. 431).

Меры, **-ъ** *с.* Раст[еніе] *Pyrus torminalis* Erch. (ЧКС [Антепович], арк. 1904 зв.).

Місяшный, **а**, **е**. Лучистый. *Здається феи, побравившись за руки, легко пльвуть въ мисяшиному сяви по-надъ водою* (Лев[ицький]) (ЧКС [Антепович], арк. 1880 зв.). Пор.: **Місячний** і **місяшний**, **-а**, **-е**. 1) Лунный, мѣсячный. *Місячна ніч*. 2) Совершающийся въ теченіе мѣсяца. *Редька маненька — місяшина, а велика — зімня*. Лебед. у. 3) **Місячне**. Регулы (у женщ.). Мнж. 152 (Грн II 433); *місячний* (Жел. 444). Б. Грінченко не скористався семантичною розробкою й ілюстративним матеріалом, запропонованим О. Антеповичем.

Міусь, **-са**, *с. м.* Рѣчное и луговое урочище около р. Міуса. См. **Мелюсь** (Як[овъ] Новиц[кій]) (ЧКС [Антепович], арк. 1881 а). У Грн немає. Пор.: *Міус* = *Міюс* ‘Fluss ins Asowsche Meer mündend’ (Жел. 444—445).

Молекуль (ЧКС [Антепович], арк. 1890).

Мóршни -нивъ, *с. м.* Башмаки, сдѣланные изъ цѣльнаго куска кожи (Сумск[ой] у[вздъ]. Ефим[енко]) (ЧКС [Антепович], арк. 1866 зв.).

[Доповнення до статті **Мыхъ**:] 2) Нѣжный пушокъ на лицѣ юношей і молодыхъ дѣвиць. *Мы такъ змерзлы, що ажъ мыхъ настобурывся на щокахъ* (Полт[авская] г[убернія]). (ЧКС [Антепович], арк. 1866 а). Пор.: **Мих**, **-ху**, *м.* Родъ ядовитого растенія. *Ой спи, діду, ой спи з лихом, я принесу борщу з лихом*. Чуб. V. 1134 (Грн II 429). У СУМі **мих** не фіксується.

О. Антеповича було залучено до вичитки словникових матеріалів, зібраних при редакції журналу “Киевская старина”, оскільки він мав, очевидно, достатній для такої функції авторитет. Симптоматично, що про словникові справи в 1875 році писав у своєму листі до О. Антеповича відомий український лексикограф М. Левченко, який просив О. Антеповича довести до відома членів Російського географічного товариства як цікаву новину, що він (М. Левченко) зібрав кількадесят слів “изъ языка украинскихъ нищихъ” [14, с. 299]. Навівши приклади й прокоментувавши їх, М. Левченко висловив іще одне прохання: “Буду Вас найпокірніше просити запропонувати Панам членам Географічного товариства представлений збірничок слів надрукувати в Записках Відділу, оскільки, будучи оприлюдненим, він може викликати зауваження і доповнення” [14, с. 300].

Коли О. Антепович був діловодом Південно-Західного відділу РГТ, саме він реагував на листи, адресовані відділу. Цікавим є, наприклад, лист із Харкова студента історико-філологічного факультету І. Стефановського від 8 жовтня 1875 р., у якому

дописувач просить керівництво товариства прийняти записані ним у Подільській губернії пісні. “Але найбільше, — пише І. Стефановський, — прошу товариство надіслати мені якусь програму, якою я міг би скористатися при збиранні різних відомостей [...]. Програма особливо стала б мені у пригоді при збиранні місцевих слів для малоруського словника, за що я вже взявся за пропозицією п. Симашкевича” [14, с. 301—302].

У газеті “Кієвській Телеграфъ” у числі 56 від 12 травня 1876 р. опубліковано звіт про засідання Відділу, що відбулося в Київському університеті 30 квітня того ж року (незадовго до розпуску організації). На цьому засіданні О. Антепович повідомив про одержані фольклорні матеріали від Кандиби, Б. Поповського, М. Ганицького, Л. Мацієвича, Сте-

фановського, Василенка [14, с. 89—90].

На жаль, докладніших відомостей, як О. Антепович співпрацював із Київською Старою Громадою після 1876 року, у нас немає. Проте є достатні підстави вважати, що його консультації щодо змісту колишніх фондів Південно-Західного відділу Російського географічного товариства як можливих рукописних джерел для українського словника були бажаними і цінними. Помітно, що, переглядаючи чернетку словника української мови, належну редакції “Киевской старины” (Київській Старій Громаді), і вписуючи свої доповнення й зауваження, О. Антепович частково враховував і матеріали словника Є. Желехівського та С. Недільського. Те, що з побажань О. Антеповича Б. Грінченко не врахував, варто взяти на облік сучасним фахівцям.

Примітки

1. Йдеться про словник у 2-х т., що містить 40—50 тис. російських слів у перекладі на французьку мову, зрідка з непаспортизованими прикладами слововживання, як-от: **Падéние**, *sp. v. chute, action de tomber; décadence, ruine; падéние воды, la chute des eaux; падéние госудáрства, la décadence d'un empire; уголь падéния, l'angle d'incidence* (Рейф II 649).

2. Про особу Олексія Даниловича Антеповича не вдалося розшукати докладних відомостей, не встановлено навіть років його життя. Їх не подав і С. І. Білокінь у ґрунтовній “Довідковій книзі з культурної спадщини України” [1, с. 32], хоча, згідно з концепцією видання, вони мали бути зазначені. С. І. Білокінь стисло характеризує таке видання: *Антепович Алексей Данилович. Отчет о деятельности Юго-Западного отдела Имп. Русского географического общества за 1875 год / Правитель дел А. Д. Антепович. К.: Тип. М. П. Фрица, 1876. [2], 47, [1] с.* Тут зокрема вказано, що на с. 42—46 цього видання є список членів відділу із 190 осіб; голова — В. Б. Антонович (із 16 V 1875). Звіт, складений О. Д. Антеповичем за 1875 рік, разом з аналогічними звітами, складеними П. Чубинським та О. Русовим за 1873 та 1874 роки, зраховують до документів особливої наукової цінності для вивчення діяльності Південно-Західного відділу Російського географічного товариства [1, с. 32; 15]. Учителя О. Антеповича було обрано наступником П. Чубинського на посаді діловода Південно-Західного відділу Російського географічного товариства після того, як П. Чубинський у зв'язку з урядовим переслідуванням його напoліг 7 лютого 1875 р. на своєму звільненні [12]. О. Антепович значився в почесному списку найавторитетніших київських громадівців, дійсних членів із найбільшим стажем [14, с. 271]. За твердженням Б. Кістяківського, “київська “Громада” в середині 70-х років дуже високо стояла і за пануючим у ній політичним радикалізмом, і за видатними розумовими та громадськими якостями її членів [7]. О. Антепович є на колективній світлині громадівців разом із М. Старицьким, М. Лисенком, І. Нечуєм-Левицьким, О. Левицьким та ін. (див. також далі примітку 7). Ф. Савченко опублікував архівні матеріали (переважно листи), що стосуються діяльності Російського географічного товариства, де нерідко фігурує й ім'я (або називається посада) О. Антеповича [14].

3. О. Д. Антепович тут привертає увагу до цих слів, додатково наводячи аргументи на користь тих корективів, які він вніс щодо них безпосередньо в реєстровій і тлумачно-перекладній частині рукопису словника (докл. див. далі).

4. Яків Павлович Новицький [24.10.(6.11.)1847 — 19.05.1925], уродженець Катеринославського повіту, етнограф-історик, автор фольклорних та історичних праць, пов'язаних із територією Запоріжжя і Півдня України. Найбільш відомі його публікації: “Малорусские песни, собранные в Екатеринославщине 1874—1903”, “Малороссийская и Запорожская старина в памятниках устного народного творчества” (1907) та ін. [6, с. 7; ЕУ V, 1786]. Був сільським учителем, дописувачем із педагогічних і громадських проблем у газетах “Русские ведомости”, “Страна”, “Петербургские ведомости”, “Народная школа” та ін. У Південно-Західний відділ Російського географічного товариства і пізніше в Харківське історико-філологічне товариство він передав велику кількість етнографічного матеріалу, переважно казок і пісень, записаних ним безпосередньо з уст народу. Частина матеріалу (понад 50 зразків фольклорної прози) була опублікована у виданні М. П. Драгоманова “Малорусские народные предания и рассказы” (К., 1876). Інша частина, більша і важливіша в науковому відношенні, що містить багато історичних пісень, видана в 6 т. “Сборника Харьковского историко-филологического общества” (1894) та окремими відбитками. Пісні, що увійшли до цього збірника, зібрані в 1874—1894 рр. переважно на місцях колишньої Запорозької Січі [17].

5. Виправлено. Було: 100 словъ.

6. Іван Семенович Нечуй-Левицький (25.09.1838—15.04.1918) — видатний український письменник, член Київської Старої Громади, активний учасник заходів зі створення українсько-російського словника. За словами Б. Грінченка, І. С. Нечуй-Левицький передав “свої рукописні зошити і замітки, із яких було взято багато слів, записаних у Київській губернії” [3, с. XXIV].

7. Орест Іванович Левицький (1848—1922) — один із фундаторів Української академії наук, її третій президент (1922). Відзначився як історик, правознавець, археограф, архівіст, етнограф. Автор понад 200 праць, що базуються переважно на архівних документах. О. І. Левицький заклав фундамент для формування теоретичної бази історичних досліджень, роблячи акцент на “українськості” вітчизняної науки. О. І. Левицький, навчаючись у Київському університеті (1870—1874), зблизився з В. Б. Антоновичем і, за оцінками М. С. Грушевського, “став одним з найпильніших слухачів нового доцента [В. Б. Антоновича]”, “найближче підійшов до його наукових, архівних інтересів” [див.: 18, с. 122—125]. О. І. Левицький із 1874 р. по 1921 р. працював науковим секретарем-діловодом у Київській комісії для розгляду давніх актів. Першою працею О. І. Левицького в Комісії було наукове видання “Літопису Самовидця”. О. І. Левицький не виявляв політичної активності, але й не був суто кабінетним ученим. Він брав активну участь у роботі Історичного товариства Нестора-Літописця, що було засноване 24 листопада 1872 р. при Київському університеті. У

1878 р. Левицький був обраний дійсним членом цього товариства, в 1885 р. — членом Ради, а в 1902 р. — заступником голови [18, с. 125—127]. Був членом Київської Громади, із 1876 р. — дійсним членом-співробітником Південно-Західного відділу Російського географічного товариства [2]. На фото, зробленому в 1874 р., з підписом: *Київська “Стара Громада” разом з студентською (або так званім “цвинтарем”, як її називано)*, серед 32 зображених — Антепович (8), Ор. Левицький (10) — делегат студентів при Старій Громаді, Левицький-Нечуй (14), Чубинський (15), Старицький (16), Лисенко (18) [4].

8. Михайло Петрович Старицький (14.12.1840—27.04.1904) — видатний український письменник, театральний і громадський діяч. Народився у с. Кліщинцях (тепер Черкаська обл.). Після смерті батьків виховувався у родині Лисенків. У 1865 р. закінчив юридичний факультет Київського університету. Працював у Київському історичному архіві, Південно-Західному відділі Російського географічного товариства. Був одним із найактивніших діячів Київської Старої Громади [8].

9. Микола Віталійович Лисенко [10 (22).03.1842—24.10 (06.11).1912] — видатний український композитор, етнограф, громадський діяч, активіст Київської Старої Громади, на квартирі якого часто сходилися М. Старицький, В. Антонович, М. Драгоманов, П. Житецький, І. Нечуй-Левицький, Олена Пчілка, І. Рудченко, О. Русов, С. Русова, П. Чубинський. М. Лисенко був добрим знавцем української народної мови, народних звичаїв. М. Лисенкові і М. Старицькому належить велика заслуга у створенні українського національного театру, заснуванні в 1872 р. “Товариства українських сценічних акторів” [16].

10. Нерозбірливе.

11. У рукопису взято в круглі дужки (як сигнал, що це зайве) скорочення: *им. и р.*, тобто *им[енительно]* и *р[одительно]*.

12. Ремарка Ч. у словнику Є. Желехівського вказує на П. Чубинського і його “Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский Край...” (Жел. с. VI).

13. Імовірно, Купчанко Григорій (1845—1902), буковинський громадський діяч, етнограф, публіцист, автор прозових і поетичних творів, статей етнографічного, історичного і політичного спрямування, збірника “Песни буковинского народа” (бл. 1875), історично-етнографічного нариса про Буковину, Галичину і Закарпаття “Наша Родина” (1896) [ЕУ IV 1237]. Цікаві відомості про обставини співпраці Г. Купчанка з Південно-Західним відділом РГТ подав Ф. Савченко [14].

Умовні скорочення назв джерел

Грн Словарь української мови / Зібрала редакція журналу “Киевская старина”. Упорядкував, з додатком власного матеріалу, Борис Грінченко: У 4 т. — К., 1907—1909. [Репр. вид.: К.: Вид-во “Довіра” — УНВЦ “Рідна мова”, 1997].

ЕУ Енциклопедія українознавства: Словникова частина / Гол. ред. В. Кубійович. — Вид-во “Молоде життя”, 1955—1984: У 10 т. — Перевидання в Україні. — Львів: НТШ, 1993—2000.

ЕСУМ Етимологічний словник української мови: У 7 т. — Т. 1—6. — К.: Наук. думка, 1982—2012.

Жел. Малоруско-німецький словар / уложив Євгеній Желеховский, ц. к. професор гімназії в Станіславі. — Том I (А—О). — Львів : З друкарні тов. им. Шевченка під зарядом К. Боднарского, 1885. — VI + 598 с.

Рейф Русско-французский словарь, въ которомъ русскія слова расположены по происхожденію; или Этимологическій лексиконъ русскаго языка, удостоенный императорскою Академією наукъ полною премією Демидова. Составленный Филиппомъ Рейфомъ: У 2 т. — Т. 1 (А—О). — 1835. — XV, [2], LXVI, 648 с.; Т. 2 (П—V). — 1836. — С. 649—1111, 279, 8 с.

СУМ Словник української мови: В 11 т.— К.: Наук. думка, 1970—1980.

Тимченко МРС Тимченко Е. Русско-малороссійській словарь : у 2-х т. — Т. 1 (А—О); Т. 2 (П—Ө). — К., 1897, 1899.

ЧКС Чернетка “Словаря української мови” за ред. Б. Грінченка = Словарь української мови [Чорнова редакція в зошитах редакції журналу “Киевская Старина”] + [Матеріали до російсько-українського словника: А — ВЯЩИЙ] // Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. — Шифр: І, 34428.

Література

1. Білокінь С. І. Довідкова книга з культурної спадщини України: Метабібліографія, зміст біографічних та інших словників тощо. Робочий зошит. — К.: Інститут історії України НАН України, 2009. — 514 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://shron.chtyvo.org.ua/Bilokin_Serhii/Dovidkova_knyha_z_kulturnoi_spadschynu_Ukrainy.pdf.
2. Герасименко Н. О. Левицький Орест Іванович / Н. О. Герасименко // Енциклопедія історії України: Т. 6 : Ла—Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. — К.: Наук. думка, 2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.history.jrg.ua/?termin=Levitsky_O_I.
3. Грінченко Б. Предисловіе // Словарь української мови / Зібрала редакція журналу “Киевская старина”. Упорядкував, з додатком власного матеріалу, Борис Грінченко: У 4 т. — К., 1907—1909. — Т. 1. — С. IX—XXXIII [Репринтне видання: К.: Вид-во “Довіра” — УНВЦ “Рідна мова”, 1997].
4. Драгоманов М. Вибрані твори : Збірка політичних творів з примітками / Михайло Драгоманов. — Т. 1; ред. Павло Богацький. — Прага, 1937 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ditext.com/drahomanov/selected/photos/photos.html>.

5. Єфремов С. Як повстав Грінченків словник: На підставі документів / Акад. Сергій Єфремов // Словник української мови / Збрала редакція журналу "Кіевская Старина". Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко. — 3-є вид., випр. й доповнене, за ред. акад. Сергія Єфремова та Андрія Ніковського. — Т. 2 (Д—Й). — К.: Горно, 1927. — С. V—XXIV.
6. Іваннікова Л. Яків Новицький — збирач, видавець і дослідник українських народних пісень / Людмила Іваннікова // Новицький Яків. Твори / Упорядн. Людмила Іваннікова, Ірина Павленко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Інститут історії України, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. У 5 т. — Т. 3. — Запоріжжя: АА Тандем, 2007. — С. 7—24 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?litera&id=2162&navStart=206>; <http://histans.com/LiberUA/Book/novits3/2.pdf>.
7. Кістяківський Б. М. П. Драгоманов. Його політичні погляди, літературна діяльність і життя / Богдан Кістяківський // Кістяківський Б. Вибране. — К.: 1996 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://litopys.org.ua/kist/kistak.htm>.
8. Корнійчук В. Старицький Михайло Петрович / В. Корнійчук // Довідник з історії України (А—Я) / за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. — 2-ге вид., доопр. і доп. — К.: Генеза, 2001. — С. 821.
9. Ніковський А. Вступне слово / Андрій Ніковський // Словник української мови / Збрала редакція журналу "Кіевская Старина". Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко. — 3-є вид., випр. й доповнене, за ред. акад. Сергія Єфремова та Андрія Ніковського. — Т. 1 (А—И). — К.: Горно, 1927. — С. V—XV.
10. Новицький Яків // Енциклопедія українознавства: У 10 т. / Гол. ред. проф. д-р В. Кубійович. — Вид-во "Молоде життя", 1966. — Т. 5 [Перевидання в Україні]. — Львів, 1996. — С. 1786.
11. Оверчук О. Дослідження наукової діяльності Південно-Західного відділу Російського географічного товариства в історичних джерелах / Оксана Оверчук [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.info-library.com.ua/books-text-10758.html.
12. Остапенко О. Павло Чубинський: нариси біографії і наукової творчості / Олеся Остапенко // Народна творчість та етнологія. — 2004. — № 4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nte.etnolog.org.ua/zmist/2004/N4/Art12.htm>.
13. Пилинський М. М. З історії розвитку української лексикографії (Деякі уваги щодо джерел і реєстру "Словаря української мови" за редакцією Б. Грінченка) // Дослідження з мовознавства (Збірник статей аспірантів і дисертантів). — К.: Вид-во АН УРСР, 1962. — С. 3—28.
14. Савченко Ф. Заборона українства 1876 р. : До історії громадських рухів на Україні 1860—1870-х рр. / Федір Савченко. — Київ — Харків: Державне вид-во України, 1930 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uk.wikisource.org/w/index.php?title=djvu&page=422>.
15. Савченко Ф. Українське науково-культурне самовизначення 1850—1876 рр. / Федір Савченко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://litopys.org.ua/rizne/ukr11.htm>.
16. Садовникова Д. В. Культурницька діяльність Миколи Лисенка в середовищі "Київська Громада" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Chasopys/2012_2/15_Sadovnikova.pdf.
17. Сумцов Н. Новицький (Яковъ Павловичъ) / Н. Сумцовъ // Энциклопедическій словарь / Издатели: Ф. А. Брокгаузъ, И. А. Ефронъ. — Т. XXI. — СПб., 1897. — С. 258.
18. Удод О. Орест Іванович Левицький як організатор української історичної науки Олександр Удод [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.history.org.ua/index.php?article=graf_2010_20_122.

Борис Галас

**ОБ УЧАСТИИ А. АНТЕПОВИЧА В ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКОЙ ПРОГРАММЕ
КИЕВСКОЙ СТАРОЙ ГРОМАДЫ**

Аннотация. На основании архивных документов показано, что Алексей Антепович в 1900 г. принимал участие в доработке словарных материалов (на М), которые в 1902 г. редакция журнала «Киевская старина» передала Б. Гринченко для окончательной обработки.

Ключевые слова: лексикология, рукописная лексикография, история украинской лексикографии, Киевская Старая Громада, Б. Гринченко, А. Антепович.

Borys Halas

**ON O. ANTEPOVYCH'S PARTICIPATING IN THE LEXICOGRAPHIC PROGRAM
OF KYIV OLD SOCIETY**

Summary. On the basis of the archival documents it is shown, that Oleksij Antepovych in 1900 took part in preparation of the draft dictionary materials (on M) which were handed in 1902 by the editorial staff of magazine "Kievskaya Starina" to B. Hrinchenko for final working up.

Keywords: lexiconology, handwritten lexicography, history of Ukrainian lexicography, Kyivska Stara Hromada, B. Hrinchenko, O. Antepovych.

*Стаття надійшла до редакції
8 квітня 2013 року*

Галас Борис Кирилович — канд. філол. наук, доцент кафедри української мови УжНУ.